

Григоренко І.В., Невеличко Т.П.

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ ПРИ МИТНОМУ КОНТРОЛІ НАПІВФАБРИКАТІВ ТА КОМПЛЕКТУЮЧИХ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ

В статті наведено основні поняття та характеристики системи аналізу та управління митними ризиками, визначено місце автоматизації даної системи та основних модулів її роботи. Проаналізовано основні принципи автоматизованої системи аналізу та управління ризиками в системі електронного митного оформлення. Наведено основні проблеми роботи митних органів в сфері визначення митних ризиків. Розглянуто основні індикатори ризику при митному контролі та митному оформленні напівфабрикатів та комплектів для ювелірних виробів.

Ключові слова: ризик, митний ризик, управління ризиком, система аналізу та управління ризиком (САУР), автоматизована система аналізу та управління ризиком (АСАУР), модуль АСАУР, профіль АСАУР, індикатор АСАУР.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день перед митними органами України стоїть ряд складних завдань. Насамперед, вони пов'язані із захистом економічних інтересів держави та забезпечення ефективного поповнення державного бюджету. Зовнішньоекономічна діяльність досить швидко розвивається та вимагає досить пильного контролю над її здійсненням.

Запровадження системи аналізу та управління митними ризиками при митному контролі та митному оформленні будь яких товарів відіграє велику роль у зменшенні митних правопорушень та у збільшенні частки митних платежів у державний бюджет. Так як велика кількість напівфабрикатів на комплекти для ювелірних виробів знаходяться у режимах «експорт» та «імпорт» досить важливим є ефективне забезпечення функціонування даної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Започаткували проблему дослідження митних ризиків та їх управління такі дослідники як: Науменко В.П., Терещенко С.С., Пісной П.Я, Пашко П.В., Ноздрачев А.Ф. Саме їх роботи стали основою для подальшого дослідження та розробки системи аналізу та управління ризиками.

Проблемою застосування системи аналізу та управління ризиками в митній справі в останні роки займається досить велика кількість науковців, серед них: Бережнюк І.Г.,

Гребельник О.П., Калетнік І.Г., Коновалов Ю.О., Кулик Г., Терещенко С.С., Демченко С., Насіров Р., Мережко Н.В. та Осика В.А. Існує досить мала кількість досліджень, які були б присвячені мінімізації ризиків при оформленні конкретних товарів, тобто практичного висвітлення даних по окремих групах товарів майже нема.

Формулювання цілей статті. Завданнями статті є розкриття основних понять в системі аналізу та управління митними ризиками, зазначення принципів автоматизації даної системи, вплив її на роботу із митними ризиками як в загальній практиці, так і в роботі із напівфабрикатами та комплектами для ювелірних виробів.

Опис основного матеріалу дослідження. Митний контроль є одним із найголовніших елементів діяльності митних органів. Для більш ефективного його здійснення використовується система аналізу та управління ризиками (далі САУР), яка започаткована Міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур у 1999 році.

В митній справі ризик визначається як недодержання митного законодавства України, можливість реалізації певної митної загрози з прогнозованими чи непрогнозованими збитками. Створення будь якої ризикової ситуації може призвести до порушення роботи митних органів. Тому таким важливим є ефективне управління ризиками в процесі митного контролю [3].

Управління ризиками – це робота митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, а також розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів (ст. 361 МК України). Використання системи управління ризиками

© Григоренко Інна Василівна, к.т.н., доцент, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця, тел.: +38(066)4585244, e-mail: soniki04@mail.ru

Невеличко Тамара Павлівна, здобувач освітнього ступеня «магістр», Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця, тел.: +38(097)1393155, e-mail: t0m4uk1994@gmail.com

забезпечує ефективне використання наявних ресурсів, збільшуючи ефективність митного контролю, а також звільняє від бюрократичних процедур учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Основною метою системи управління ризиками, з однієї сторони, є спрощення та прискорення митних формальностей, з іншого – забезпечення належного контролю по ризикових зовнішньоекономічних транзакціях.

В діяльності митних органів по аналізі та управлінні ризиками виділяють ряд завдань. Насамперед, митними органами повинна формуватися інформаційна база даних САУР, проводиться аналіз та оцінка ризиків, розробляється і вводиться в реалізацію практичні заходи щодо управління ризиками, необхідно проводити аналіз результатів та коригування використаних заходів.

Під час проведення аналізу та оцінювання ризиків важливе місце посідає використання інформаційних технологій, що включає:

- встановлення умов та факторів, що здійснюють вплив на виникнення ризиків;
- визначення областей ризиків;
- виявлення критеріїв ризику із наперед наданими параметрами, що забезпечують здійснення вибору об'єкта контролю, що становить ризик;
- оцінка ймовірності виникнення ризику та можливих його наслідків.

Аналіз результатів та коригування вжитих заходів з управління ризиків включає в себе:

- контроль над практичною реалізацією цих заходів;
- збір, оброблення та аналіз інформації про результати вжитих заходів з метою їх коригування та вдосконалення системи управління ризиками [1].

Система аналізу та управління ризиками складається із автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка будується на роботі електронних профілів ризику та модулі АСАУР, які забезпечують автоматизований аналіз та оцінку ризиків при здійсненні митного контролю в режимі реального часу.

АСАУР входить до складу автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор», яка охоплює всі процеси митного контролю. Вона функціонує з початку 2006 року, а з 2012 року модулі АСАУР запровадили у наземних пунктах пропуску.

Дана програма дозволяє володіти усією інформацією про види контролю, які використовуються від першого перетину кордону до випуску товару у вільний обіг. Саме АСАУР являється одним із основних модулів,

які інтегровані в програму [7].

Одним із важливих елементів АСАУР являються її профілі – сукупність інформації про згруповані об'єкти аналізу ризику, критерії з якими здійснюється вибір даного об'єкта та про заходи, що необхідно застосувати для запобігання або мінімізації ризиків.

Саме через профілювання ризиків можливе більш ефективне використання АСАУР, зменшується час роботи із митним оформленням та налагоджується застосування митного контролю.

АСАУР дозволяє створювати профілі довільної складності, із застосуванням алгоритму нечіткої логіки (fuzzylogic) та врахуванням позитивної і негативної історії попередніх митних оформлень. Важливо також зазначити, що використання світової практики дозволяє профілювати не лише «фіскальні ризики», а й так звані «ризики безпеки».

Отже, можна зазначити, що оцінка ризику складається із двох елементів: перевірка ступеня ризику за індикаторами та оцінка історії суб'єкта ЗЕД [2].

Використання модулів АСАУР забезпечує здійснення автоматичного відбору митних декларацій, по яких необхідне посилення митного контролю дозволяє аналізувати митні формальності та фіксувати інформацію, що надана за результатами проведення цих формальностей.

Щомісяця модулі АСАУР дозволяють здійснити автоматизовану оцінку з близько 200 тис. митних декларацій, 290 тис. комерційних переміщень та 1,26 млн переміщень пасажирських т/з у наземних пунктах пропуску.

На сьогоднішній день модулях АСАУР існує біля 100 алгоритмів оцінки митних ризиків, більше 400 підалгоритмів та 80 тис. комбінацій індикаторів ризику, а також є велика кількість «орієнтувань», які побудовані на оперативній інформації [6].

На сьогоднішній день ювелірний ринок України знаходиться в економічній та політичній залежності, що негативно впливає на його розвиток. Через великі коливання іноземної валюти кількість виробників ювелірних виробів скоротилась, так як зазнають великих збитків.

Необхідно зазначити, що майже всі напівфабрикати та комплекти для ювелірних виробів імпортуються на територію нашої держави, а сировина, яка добувається в Україні, майже завжди експортується в інші країни. Ринок ювелірних виробів займає досить велику частку у фінансуванні державного бюджету за рахунок великої ціни на них та значних податків [8].

Через великі ставки мита дана група товарів досить часто піддаються різним видам фальсифікації і тому становлять великий ступінь ризику для митних органів.

Є різні види індикаторів за якими визначають ризики, що стосуються напівфабрикатів та комплектів для ювелірних виробів. Найвагомими із них є ті, що пов'язані із митно-тарифним регулюванням, походженням товару та його вартістю.

Порушення митно-тарифного регулювання досить поширений вид ризиків для даного типу товарів. Тарифне регулювання досить суттєво впливає на цінове утворення. Мито, яке потрібно сплатити при імпорті даних товарів, коливається від 2 до 10%. При цьому необхідно зазначити, що майже всі види напівфабрикатів та комплектів мають досить високу ціну. Так як дані товари забезпечують значну частку надходжень в державний бюджет, їх переміщення через митний кордон піддається більш уважнішій перевірці [5].

Також для зменшення мита більшість імпортерів декларують свої товари як товари групи «прикриття», які мають велику ймовірність декларування як товари групи «ризик». До таких товарів застосовуються менші ставки мита, саме через це застосовується даний вид підробки митних декларацій.

Походження товарів досить часто змінюють через те, що товари, імпортовані з країн, з якими Україна уклала договір про вільну торгівлю, розмитнюються по зменшеним ставкам. Так як для більшості товарів даного виду країною походження вважається та, де сировина піддавалась виробничим та технологічним переробкам, імпортерам досить легко використати такий спосіб зменшення мита.

Митні органи здійснюють порівняння цін на ідентичні чи подібні товари, що переміщуються через митний кордон України. Так як імпортери можуть вказувати зменшену ціну на свій товар, а експортери навпаки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України: за станом від 13.03.2012/ Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К.: Парлам. вид-во, 2012. – 552 с.
2. Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення та шляхи забезпечення: [монографія]/ І.Г.Бережнюк, О.П. Гребельник, І.Г. Калетнік, Ю.О. Коновалов та ін. – К.: Знання, 2012. – 238 с.
3. Булана В. В. Система управління ризиками в митній сфері: сутність та базові принципи/ В. В. Булана, А. І. Брендак, С. А. Попель// Митна безпека. – 2013. - № 2. – С. 12-16.
4. Кулик Г. Класифікаційна модель системи ризиків у митній службі України/ Кулик Г.// Вісник Національної академії державного управління. – 2012. – №2. – С. 91-98.
5. Терещенко С. С. Основи ризик-менеджменту в митній справі та зовнішньоекономічній діяльності / С.С. Терещенко. - Одеса: Пласке, 2012. - 504 с.
6. Демченко С. Щомісяця система АСАУР здійснює автоматизовану оцінку ризиків за близько 200 тис. митних декларацій [Електронний ресурс]/ Демченко С. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media->

Крім індикаторів, що стосуються товарів використовуються також індикатори діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До них належать особливості зовнішньоекономічної угоди, дані про попередні порушення митних правил та протиправну діяльність цього суб'єкта [4].

При використанні всіх цих індикаторів ризику формуються відповідні профілі за яким перевіряються усі митні декларації в яких зазначено переміщення митного кордону напівфабрикатів та комплектів для ювелірних виробів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз та управління ризиками в митній справі має досить важливе значення в економічному захисті державного бюджету. Через велику кількість митних правопорушень митні органи зобов'язані проводити оцінку як існуючих так і можливих ризиків, які можуть виникнути при митному контролі та митному оформленні. Автоматизована система аналізу та управління митними ризиками дозволяє зменшувати як можливість появи нових ризиків, так і використання суб'єктами господарювання тих, що існують.

Задля мінімізації виникнення ризикових ситуацій органам Державної фіскальної служби необхідно розширювати та вдосконалювати профілі ризику, покращити роботу індикаторів ризику, необхідне розширення нормативно-правової документації в сфері роботи з митними ризиками та забезпечити автоматизовану роботу усіх митних постів.

Подальше дослідження митних ризиків пов'язаних із напівфабрикатами та комплектуючими для ювелірних виробів забезпечить створення нових профілів ризику, систематизацію та удосконалення існуючих, що забезпечить ефективну роботу митних органів в розрізі митного контролю та митного оформлення.

tsentr/novini/print-250130.html

7. Мережко Н.В. Шляхи мінімізації ризиків при митному оформленні ювелірних виробів: (підсумки Конференції EMC 2015) / Н. В. Мережко, В. А. Осика. – 2015. – Режим доступу: <http://konfemc.ukrainianforum.net/t88-topic>

8. Насіров Р. Сучасні системи митного оформлення - дієва складова у боротьбі з митними правопорушеннями [Електронний ресурс]/ Насіров Р. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/258819.html>

REFERENCES

1. Mytnyy kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. (2012, March 3). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – bulletin of Verhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

2. Berezhenyuk I.H., Hrebelenko O.P., Kalyetnik I.H., Kononov Yu.O. (2012). *Mytna polityka ta mytna bezpeka: kontseptual'ne vyznachennya ta shlyakhy zabezpechennya [Customs and customs security: conceptual definitions and ways to ensure]*. Kiev: Znannia [in Ukrainian].

3. Bulana V. V., Brendak A. I., Popel' S. A. (2013). Systema upravlinnya ryzykamy v mytniy sferi: sutnist' ta bazovi pryntsypy [The risk management system in customs sphere : essence and basic principle]. *Mytna bezpeka - Customs security*, 2, 12-16 [in Ukrainian].

4. Demchenko S. (2016). Shchomisyatsya systema ASOUR zdiysnyuye avtomatyzovanu otsinku ryzykiv za blyz'ko 200 tys. mytnykh deklaratsiy [Monthly ASOUR system provides automated risk assessments for about 200 thousand customs declarations]. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/print-250130.html> [in Ukrainian].

5. Kulyk H. (2012). Klyasyfikatsiyna model' systemy ryzykiv u mytniy sluzhbi Ukrainy [The classification model of risk in the Customs Service of Ukraine]. Kulyk H., *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya - Bulletin of the National Academy of Public Administration*. (Vols. 2),(pp. 91-98). [in Ukrainian].

6. Merezko N. V., Osyka V. A. (2015) Shlyakhy minimizatsiyi ryzykiv pry mytnomu oformlenni yuvelirnykh vyrobiv [Ways to minimize the risks during customs clearance jewelry]. Results of EMC Conference. Retrieved from <http://konfemc.ukrainianforum.net/t88-topic> [in Ukrainian].

7. Nasirov R. (2016). Suchasni systemy mytnoho oformlennya - diyeva skladova u borot'bi z mytnymy pravoporushenniyamy [Modern system of customs clearance - effective component of the fight against customs offenses]. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/258819.html> [in Ukrainian].

8. Tereshchenko S. S. (2012). *Osnovy ryzyk-menedzhmentu v mytniy spravi ta zovnishn'oeconomichniy diyal'nosti [Fundamentals of risk management in customs and foreign trade]*. Odessa: Plaske [in Ukrainian].

Одержано 15.09.2016 р.